

Maen lapok minden héten négyezer, u. m. kedden, csütörtökön, pént. és vasárnap jelennek meg. **Előzetes ár** félre Buda-pesten házhoz-hordással 5 ft., borítékban 6 ft., postán borítékban 6 ft. cz. p. A hirdetések minden aprotetikus hasábsoraért 5 (öt) ez. kr. fizetetik

Kedden

377.

April 28. 1846.

Előfizethetnél helyben a kiadóhivatalban, hatvani utca az Horváth-házban 488ik szám alatt ökszint, és minden királyi postahivatalnál. — Az a us z r i a i birodalomba s külföldre renendő példányokat csak a bécsi császári postahivatalnál rendeltesheted meg.

BUDAPESTI HIRADÓ.

TARTALOM. Magyarország és Erdély. Segélyezés a kassai tűzkárosultak részére. Hol fekszik a magasabb, közhazai szempont a Tiszavölgy rendezése ügyében? Megyék. Közg. üles. Liptóban. Hevesben. Budapesti hírharang. Pozsony-szeredi vasút. Igazolás és utbaigazítás a Hetilap 65—73d. számaiban a pest-szegedi csatorna ügyében keletkezett vitások felett közölt észrevételekre (folytatás.) K. ülföld. Franciaország. Északamerika. Afrika. Egyelevel. Hivatalos és magánhirdetések. Lotteriaház huzott számok. Nemzeti színházi játéktrend. Gabonár. Statuspapírok és részvények árkelete. Dunavízjárás.

IRODALOM ÉS TUDOMÁNY. Robot és Dézma. (Erkölesi, anyagi, mező- és statusgazdasági tekintetben.) Három koszorozott pályamunka. Pesten Beimel Józsefnél 1845. (Folytatás.)

MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY.

A kassai tűzkárosult szegények fölségelésére t. Reseta Ján. k. egyet. professor ur 10 pfoforinttal járulván, a szegélyezési öszveg, szerkesztőségünk 20 pfoforintnyi adományával teszen mostanig 30 forintot pengőben.

D (Hol fekszik a közhazai magasabb szempont a Tiszavölgy rendezése ügyében?) Azon nehézségek, mellyek annak szeméi előtt fölmerülnek, ki mélyebben kíván hatni a tiszavölgyi társulat által megoldandó feladat minden szövevényeibe, különösbbe azon oknál fogva mutatkozni nevezetesebbnek, mert egy oly feladatnak kell társulati uton kölcsön veendő pénzzel megfejteni, melly igen sok 's igen különböző magánérdeket érintvén, mellynek igen számos és igen különböző viszonyu vidékeken levén színhelye, az egész műtétel mégis egy végbeviendő, hogy ezen különböző viszonyok és érdekek daczára, épen egy egység és összehangzás legyen a végrehajtásban, valamint egység és összehangzás van a célban, melly a társulatot keletkezteté és melly nem lehet más, mint a haza közjavának előmozdítása, a vállalkozó magánosok áradások miatt szenvedő birtokainak ezektől megóvása és így hasznosítása által. Ha ez utóbbi feladat megoldatott, ez esetben kifejtette magát az egész vállalatnak legközelebbi eredménye is, mert az elemek pusztításaitól megóvott földek által a közhaza lakható és művelhető területe gyarapodott; rendezettebb folyóiban a közhaza nyert természetes hajózható csatornákat; árvek kiöntéseinek megóvása a közhazát tette egészségesebb 's közlekedési javított eszközök által könnyebben áthatíthatóvá; a közhazát ellenség ellen könnyebben védhetővé; szóval: gazdagabbá, fejlődésre, megmaradásra képesebbé, és minden, úgy szellemi, mint anyagi tekintetben biztosabb jövődjüvé. Ha azon szerencsés helyzetben volna már a haza, miszerint bírva elegendő pénzerővel felkészült 's mindenkiné k hozzájárulása által összealakult, oly közpénztárral, mellyből hazai közérdekű ilyen nagy munkálatok költségei fedeztetethetnek: úgy ezen, valamint sok más ügy, könnyebben haladhatna előre. Igen könnyű volna például azt mondani, vízmunkálatokról levén szó, hogy azt, mi a hajózás előmozdítására, mi a vizek könnyebb elfolytatására szükséges, közállományi költség; mit ellanben földtér-mentesítések kívánnak, egyesekek pénzeje fedezze, — noha még ez esetben is igen bajos itt oly határvonalokat szabni meg, mellyek az igazság igényeinek megfelelőjenek. De azért készséggel és örömmel látná ekkor már a Szamos, Bodrog és Sajó völgyének lakója, hogy pén-

zéből a Köröst, Berettyót, Marost és Bégát szabályozzák, mert tudná, hogy az ő vizeit meg a Dráva, Rába, Sio és Kulpa-völgy lakóinak pénzéből fogják szabályozni. A törvénynek parancsoló szava 's a kormány arra támaszkodó rendeletei nehézség nélkül vinnének végbe és létesítenék illyeket, 's mindazt, mit ma sokkal több lonyodalmak között és több nehézséggel lehet csupán létrehozni. Azonban, noha nem értek még meg viszonyaink ennyire, nincs mégis nemzetünk, és közte a tiszavölgyi társulat azért azon sanyaru helyzetben, miszerint akár téllenségre kellene magát kárhoztatnia, akár pedig a közhazának javát (mellynek mint főcélnak a hazai szeméi előtt háttérbe szorulni soha sem szabad), önhasznának, ha nem is a haza minden lakóinak anyagi részvéte, de legalább tulajdon áldozatai általi előmozdítása mellett ne eszközölhetné. Sőt ellenkezőleg, el van előtte terülve a cselekedetés mezeje, 's elegyengetve rajta sok akadály, egy részről a kormány közremunkálati kézsége, gyámolítása és kinyert segélyezése; más részről a törvényhozás előgondokodása által. Csupán rajta áll tehát kilépni ezen mezeőre, és a cselekvésnek oly eszközeihez nyulni, a végrehajtás oly módját választani és alkalmazni, melly sikert, eredményt biztosítson. 'S ezek nyomán meg kell győződnünk, hogy feladatunk megoldása körül, akkor találunk el a magasabb közhazai 's hazafiúi szempontot, ha a tiszavölgyi birtokosokat, bár mindeniket csak a maga körében, csak néhány maga elibe tűzött specialis feladat körül munkáltatva, de azért mégis egybevágtó köz munkásságra ébreszteni tudjuk; mihez azonban csak úgy lehet remény, ha a végrehajtás oly módját sikerül föltalálnunk, melly eredményhez vezet, mert csupán ez utóbbinak előállítása által érhetik el, azon tiszavölgyi társulatunk szeméi előtt, elkülönített hatáskörben is mindig közösen lebegő magasabb közhazai cél, mellyet felebb kimondánk, 's melly nem más: mint a haza közjavának előmozdítása, a magánosok árvek miatt szenvedő birtokainak ezektől megóvása és így hasznosítása által.

Ezen előrebocsátott fejtegetésekből igyekezzünk levonni némi elveket és természetes következményeket, hogy a végrehajtás legcélszerűbb módjának kutatása közben, azokat vezérelve gyanít és támaszpontokul használhassuk. Világos mindenekelőtt a) hogy feladatunk megoldásában a közhazai szempont egységének eszméjét, nem az egész ügynek csupán egy ágában, vagyis nem valamely tisztán számtani formulában kell keresni, hanem b) hogy itt az egység eszméje, a cél és végrehajtás összehangzásában keressend, mert c) csupán a kétőnek összehangzása hozhatja létre azon eredményt, melly a közhazai magasabb szempontot magában foglalja, hogy tehát d) mint czéltalan vagy egyenesen czéltellessen, kerülendő minden oly eljárás, melly a közhazai szempont elméleti egységének bármily igazságosnak látszó színe alatt, a magánhaszonnak 's belőle származó közhazai gyarapodásnak, mint eredménynek gyakorlati létesítését neheztelné vagy lehelenné tenné; mert d) a tiszavölgyi társulat előtt nem azon elméleti kérdésnek megoldása fekszik, hogy t. i. mily eljárással volna egy illy vállalatnál a magasabb közhazai szempont vagy az arányos teherviselés és haszonélvezés elméletének 's igényeinek leginkább meg-

felelve, hanem a feladás a körül forog: hazai közpénztár hiányában, csak némi és csekélyebb részben a közállomány, de legnagyobb részben az érdeklött birtokosok pénzén, a (tező körülmények között, 's az élethen lévő egyéniségek segélyével, oly gyakorlati eredmény: állítani elő, melly a magánosok haszna mellett, a közhazai magasabb szempont igényeinek is teljesen megfeleljen; hogy továbbá ennél fogva g) számításainkat nem lehet arra fektetnünk, hogy millyeneknek kellene lenni hazánkainak, ha magasabb hazai szempontok elméletének akarnának megfelelni, hanem azon létező gondolkozásmódra kell számításainkat alapítanunk, mellyben hazánkifait azon pillanathban találjuk, midőn egy nagyszerű vállalatot, a magok és haza közjavának érdekében létesíteni buzognak, hogy tehát következőleg és végre h) ezen egész ügyben a gyakorlati hazafiságot nem a végrehajtás módjának látszólagos igazságában, hanem ezen végrehajtásnak gyakorlati kivihetőségében kell keresni, mert a közhazai célnak, csak így felelhet meg közhazát gyarapító eredmény, már pedig itt csupán ez, és nem az akarat és szándék üdvös volta, elégítheti ki a hazai kebel hő vágyait.

Megyeék.

HEVESBÖL, apr. 20. Tíz az óra reggel, 's közgyűlésünk van; a terem nagyszámu közönséget tartalmaz, elfoglalva minden hely és tér, de a főispáni helyettes jobbán egy szék üres, és a nagy szám arcán néma bánat, komoly aggodalom borong, mert az üres szék kedvelt hivatalnokát, szeretve tisztelt első alispánját nélkülözi; a főispáni helyettes egy ívet nyújt át a főjegyzőnek elolvasás végett, 's a főjegyző ez ívről hivatalról lemondást, Heves rendelői hivatalos bucsuvételt olvas, irottat Almássy Páltól, kiből oly tiszta bizalommal nyugodott, ki öröme, kincse volt, ki szigoru közigazgatási rendtartás mellett, oly mondhatlanul kedves tudott lenni. A lemondó levél fölolvasta után mintha a rendkívül megilletődött terembei sokaságnak csak egy szája volna, egy szájjal Heves rdeit így nyilatkoznak: „Nem fogadjuk el, nem fogadjuk el!“ 's a főispáni helyettes örömmel hallja ez osztatlan bizalom és ragaszkodás szavát, 's másod alispánunknak egyetemes elfogadással tisztelt indítvány nyomán küldöttséget nevez, melly a kedves hivatalnokot székének minél előbb leendő elfoglalására hívja meg; a küldöttség egy minden színezetből alkotott nagyszerűen szép egész. — Heves nemlője kövesse utjában e szép küldöttséget és áldja meg sikerrel szándékában.

LIPTÓBÓL. L.-Sz. Miklós, april 19kén. A kebeli inségeskedők összeírásának bejelentésére határozott rendkiv. közgyűlés f. hó 16kán 's köv. napjaiban oly számos közönség előtt tartatott, miszerint senki sem mondhatja, hogy a megyei rrk. érzéketlenek a népünket nyomó szűkségűnél. A jamniki, kvacsani és komjatnai községeken kívül, mellyek részére három ezer s néhány száz pft. a felséges kincstárból kölcsön fejében már mult évnegyedes közgyűlés utján kérétt, a többi inségeskedő község felségelésére 15 ezer pft. találatván szükségesnek, — ezen összeg kölcsönképeni megnyerése végett ő felségéhez alázatosan felirunk. — Ugyan ezen közgyűlésen a megyei számvévo beadta jelentését a nemesi pénztári hátramaradások földterítése iránt, és nyom-

Irodalom és Tudomány.

ROBOT ÉS DÉZMA.

(Erkölesi, anyagi, mező- és statusgazdasági tekintetben.) Három koszorozott pályamunka. — Pesten Beimel Józsefnél 1845. (Folytatás.)

A gróf Batthyány Kázmér-fele jutalommal koszorozott munkák triasában másodrangra méltatott dolgozatnak szerzője: Király Pál ur.

Irányszavában, melly a 179ik laptól a 181ikig terjed, vezérelveiről, mellyeket ez értekezésében követett, számot ad szerző, nevezetesen hogy a földműves osztály nagy fontosságát megismerve, polgári helyzetét komolyan, higgadtan, oknyomatosan, kikerülve tehát minden költői tulságoskodást, melly szerinte értékesét czéljától némileg eltávolítaná, 's mellyet a részvétlen politikus is hideg itéletében nem másnak, mint költői siránkozásnak gunyolna, kívánja fejtegetni. Jeles szerzőnk tehát az ész és gyakorlat emberének valja magát, 's e tekintetben elődénél helyesebben fogta fel a pályakérdés által elibe tűzött feladást.

Ez irányszót követi a 182ik lapról a 202ikig terjedőleg a magyar parasztság története, mellyben elődével ellenkezőleg ténykövetkezősen bebizonyítja, mikint törvényeink az úrpádi fejedelmek alatt a földműves sorsának biztosításáról, adózáisának szabályozásáról épen semmit sem rendelkeztek, hogy tulajdonképen előde által kárhoztatott nagy Lajos időszakában fordítottat legyen e viszonyok rendszerezése felé az álladalom figyelve, mig nem az 1715 és 1723ik évben a jobbágyföldműves a legfőbb statushatalmak örködése alá vételvé, elvégre a Teréziaurber, melly ma is alapul szolgál, létrejöhetett.

Mi valóbb, eszélyesb történetrajz ez az előbbinél! Főbb vonásiban adja folytatólag szerző a jelenlegi urbér lényegét, végeredménykint azt hozván ki mindezekből, hogy bár a magyar jobbágyaságnak sorsa és állása az osztrák birodalmi parasztsággal összehasonlítva ha nem jobb, alantabbra legalább nem esik, mégis mindig fenmarad az, hogy ha az ország erejét, a közterheket, a nemzet bol-

dogságát, gazdagodását tekintetbe vesszük, nem lehet amaz ohajtást elrejtjenünk: vajha ezen osztály is azon jogokba, szabadságokba helyezettnek vissza, hova azt a természet és emberi rendeltetésének méltó igényei akarják telepíteni, 's hova fölverekedését az ország jóléte megkívánja! Valóban mondhatlanul jól esik e sorokban a pályakérdés irányának illy józan felfogásával találkozhatni! Az ezeketán következők bevezetésben a 203ik laptól a 209ikig t. szerzőnk a mezőipar fontosságáról igen alaposan értekezik, azt minden országboldogító haladási eszközök valódi alapjának, minden népvajakat biztosító tökélcének nevezve, 's annál fogva azt az kezelő földműves néposztály önállóvá tételét a mezőipar és közvetve a hon legnagyobb nyereségének állítja.

Munkáját ezekhez képest két szakaszra osztja el, 's az első szakasz I. czime alatt 210—227ik lapig arról értekezik részletesen: Mennyire gyászos hatása a) a robot, b) a dézma hazai földművelésünkre, 's általában mezei gazdaságunkra.

a) A robot.

A robot sikertelenségét sz. igen alaposan az idő- és erőnek mint minden ipar első tényezőinek aránylatosan nem használhatóságával és mindkettőnek tömörkedé pazarlásával, még pedig a mezei munkákat részletesen taglálva, meggyőzőleg bebizonyítja, még pedig igen alaposan észrevéve azt is, mikép az uri tartozások lerovásban gyakorlott illyfele pazarlás a jobbágy telkének javára épen nem esik, hogy tehát e deficit a mező- és statusgazdaság valóságos ki nem pótoltt veszteségei közé tartozzek.

A robotnak más tartozással fel- vagy megváltását sz. szerint kívánatossá teszi tovább a szorgalomnak és kereskedési vágyának felebresztése, hogy ezek által hazánk kopár terei és homok sivatagok, mellyek — mint sz. állítja — épen a robottal való feleletémből, vállalkozókra nem találtak — mi azonban bir. nézete szerint illy általánosságban nem áll — megtelepíttessenek; a legelő művelet alá jussanak, mi közbevetőleg legyen mondva, ismet nem a robot miatt maradt el mindedig, de legelő elkülönzési törvényének megalkatása óta, ha van illyesre értelem és fogékonyság e nemzetben, robot mellett is épen létesíthető — és a földműves népesség gyarapodjék, mit szerző cigányaink polga-

ritásával és zsidóink földművesekké atváltoztatásával rögtön elérhetőnek vel, mihelyest t. i. a robot, melytől e két népfaj törzik, meg lesz szüntetve. Bir. mindkettőt kétségbe vonnikikertlen, mert a cigánynyal sz. elismerése szerint is sikertelenül tetettek az efele kísérletek, a zsidó szinten csak azon esetben fogja idejét és pénzt a földművelésbe ruházni, ha ez rá nézve nyereségesebbnek fog mutatkozni, mint megszokott egyéb üzérkedéséi. Ennyiből áll mindaz, mit sz. a robot hatásáról mezőgazdaságunkra felhozott, mi habár nagyobb részben helyes és alapos, e fontos tárgyat azonban kellően ki nem meríti.

b) A dézma.

Ennek szerencsétlen hatását sz. főképen a jelentésküli helyzet kinos érzetében találja, melly a földművesben, midőn annak, ki nehéz munkájához és hozzá lehetett volna tenni, előlköltségeihez semmivel sem járult, „sajátjából“ bizonyony részt kiadni kénytelenítetik, természetesen felebred, mi azonban mint alap-talan halfogalom, a dézma terhére annal kevesbbé rovatatik, mivel ez közös minden egyéb oly vállalatokkal, mellyek tiszta tulajdonra nem alapítvak és mégis hány illyes diszlo, és a vállalkozókat dúsan tapló vállalatokkal találkozunk! Nagyobb tekintet érdemel sz. azon állítása, hogy a dézma épen az ipart adóztatja aránytalanul, mellynek bebizonyításul, megfelelőkezve programmi ígéreiteitől, egy valóban költői festvényen kívül, két különböző termekenységű földön folytatott gazdalkodás eredményeit hozza fel, de ezen adata csak annyit mutat, miszerint a sovány földön gazdalkodó földműves soha annyit haszonra nem számíthat, mint ki boldogabb helyzetű dícsékehtik; azt azonban, hogy épen az ipart nyomja a dézma, vagyis világosabban, hogy minél nagyobb szorgalmat és előlköltséget fordít valaki telke művelésére, haszna annal kevesebb, épen ki nem tüneti, pedig illyest számokkal is be lehet bizonyítani. Közgazdasági szempontból egyeb káros hatását nem ismeri, mint hogy a dézma a szalmát 's ezzel a trágyát részben elvonja a telektől, mi habár igaz, 's mégis csak a kisebb tekintetű és maskint is kipótolható hatarak közé tartozik. Ugy látszik, sz. azon sokkal magasabb közgazdasági szempontokat, miszerint a dézma a földműves gazdalkodását elavult stereotyp formulához köti, annak az idők fejleményeihez és egyéni viszonyokhoz képesti alkalmazását lehetlentti, szóval a földműves teynszabadságának oktalan

